Arubanen herschrijven hun geschiedenis

'Schrijf korte historisch verantwoorde

Dit jaar kwam het boek 'De geschiedenis van Aruba tot 1816, van zustereiland tot imperium in imperio' uit, geschreven door Adi Martis. Hij is een van de drie historici die recentelijk een belangrijke bijdrage hebben geleverd aan de 'historische renaissance' van Aruba, waarover ik vorige week schreef in het artikel 'Arubanen herschrijven hun geschiedenis'. Een gesprek.

door Quito Nicolaas

Dr. Adi Martis studeerde kunstgeschiedenis en promoveerde in 1990 aan de Universiteit van Amsterdam. Van 1978 tot 2009 was hij als senior docentonderzoeker verbonden aan de Universiteit van Utrecht. Hij heeft talrijke publicaties op zijn naam staan en is behalve (mede)redacteur van verschillende tijdschriften ook lid geweest van diverse commissies en fondsen.

Wat waren je overwegingen om dit boek te schrijven?

"De belangrijkste reden waarom ik aan het schrijven van een geschiedenis van Aruba begon, is dat er na de publicatie van Johan Hartogs boek in 1953 geen grondig overzicht meer is verschenen van onze geschiedenis. Bovendien schreven de meeste auteurs naar mijn mening te veel vanuit een koloniaal en eurocentrisch perspectief, en beroepen zij zich vrijwel uitsluitend op secundaire literatuur zonder de primaire bronnen te raadplegen. Mijn doel is meerledig. Enerzijds wil ik de kennis van de geschiedenis van Aruba uitbreiden en waar nodig corrigeren, anderzijds plaats ik die geschiedenis in een bredere context omdat veel gebeurtenissen op het eiland samenhangen met ontwikkelingen in de regio.

De publicaties van Hartog blijven voor iedereen die aan de geschiedenis van de Nederlandse koloniën in de West begint onmisbare literatuur. Zijn overzicht uit 1953 blijft een onontbeerlijk naslagwerk voor iedereen die zich in de geschiedenis van Aruba wil verdiepen. Maar Hartogs overzicht is een omgevallen boekenkast waarin de lezer de weg kwijtraakt in een doolhof van informatie en verzuipt in de vele details. Zijn onderzoek is vooral op secundaire bronnen gebaseerd, het boek ontbeert een duidelijke visie en is geschreven vanuit een eurocentrisch perspectief met te weinig aandacht voor de Caribische context. Hartog heeft nauwelijks Spaanstalige literatuur geraadpleegd. Bovendien heb ik de indruk dat hij soms zaken verzwijgt om de Arubaanse elite niet te kwetsen."

Op welke wijze heb je de bestaande geschiedschrijving vanuit eurocentrisch perspectief 'ontkracht'?

"Ik heb vanaf begin jaren zestig literatuur en documentatie over Aruba en het Caribisch gebied verzameld. Vaak heb ik mij aan publicaties geërgerd. Na mijn pensionering in 2009 besloot ik zelf een nieuw overzicht te schrijven. Met een onderbreking van drie jaar, toen ik eindredacteur was van drietal boeken die verschenen bij de heropening van het Stedelijk Museum in Amsterdam, heb ik vrijwel ononderbroken aan de geschiedenis van Aruba gewerkt.

Ik heb geprobeerd alle relevante literatuur te (her)lezen en de primaire bronnen zelf te raadplegen. Verder heb ik veel genealogisch onderzoek gedaan en kon veel feitjes die steeds herhaald worden corrigeren. Enkele voorbeelden zijn onder meer mijn tweede hoofdstuk over Alonso de Ojeda en Juan de Ampiés, mijn interpretatie van de brief van 26 ingezetenen van Aruba uit 1803 en de roerige overgangsjaren 1792-1816. Er zijn meer voorbeelden, maar die zullen een doorsnee lezer vaak niet opvallen omdat ik niet overal duidelijk gemaakt heb wat mijn eigen vondsten zijn. In een uitgebreid notenapparaat heb ik mijn bronnen verantwoord. Mijn historische bril is Arubaans/Caribisch gekleurd. Daardoor vallen mij misschien zaken op die een ander niet ziet of waar hij/zij niet in geïnteresseerd is.

Sinds de zeventiende eeuw is de wet- en regelgeving bepaald door Nederland en uitgevoerd door passanten. Veel nieuwkomers hebben zich heel lang als Europeanen gedragen en waren als koloniale ambtenaren in de West inzetbaar. Deze elite was protestant. De katholieke kerk (vanaf de achttiende eeuw in toenemende mate Nederlandse missionarissen) heeft zich meer het lot van de grote massa aangetrokken. De Spaans/Latijns-Amerikaanse invloed was door de (smokkel)handel en de familiebanden vanaf de negentiende eeuw vrij groot. Onze geschiedenis is voor het grootste deel geschreven door Europeanen. Je moet die auteurs niet kwalijk nemen wat ze geschreven hebben, maar zelf onderzoek doen en wat ze geschreven hebben kritisch analyseren. De belangstelling voor ons cultureel erfgoed moet 'gedefolkloriseerd' worden en uit de emotionele sfeer getrokken worden. Er moet een ander soort aandacht komen voor het Papiamento en voor Caribische literatuur. Onze kinderliedjes sterven uit; ze worden al een tijd niet meer gezongen in het basisonderwijs, et cetera."

Welke belangrijkste stellingnames heb je met dit boek weerlegd?

"Onder meer enkele veelgehoorde beweringen: dat Aruba in de Spaanse Periode tot de Capitanía General de Venezuela behoorde; dat Aruba een drietal keren onbewoond is geweest; dat de 26 ondertekenaars van de brief uit 1803 indianen waren. Ik heb ook duidelijk gemaakt dat men voorzichtig moet zijn met het begrip indiaan. Al in de achttiende eeuw werd daarmee eerder een sociale categorie dan een etnische groep aangeduid. Begin negentiende eeuw was de bevolking al behoorlijk gemêleerd; een stoba, die daarna periodiek op smaak werd gebracht met nieuwe ingrediënten."

Kunnen onderwijzers, schrijvers en lokale wetenschappers verweten worden dat ze klakkeloos een stuk werkelijkheid reproduceren?

"Ik wil niemand iets verwijten. Op Aruba wordt – met uitzondering van de lokale kranten en sociale media als Facebook – weinig gelezen. De kranten hebben een sterk partijpolitieke kleur en zijn erg sensationeel. Journalisten bereiden hun interviews niet voor, laten hun informanten maar zeggen wat ze willen en controleren de feiten niet. Dat versterkt de onkritische en emotionele houding van het publiek. Er moet een duidelijker onderscheid gemaakt worden tussen fictie en non-fictie. Veel auteurs gebruiken orale geschiedenis op een onjuiste wijze en blijven steken in de bekende 'indianenverhalen' en clichés. De meesten zouden beter fictie kunnen schrijven. Wij kennen geen onderzoekstraditie.

leesboeken voor het basisonderwijs'

ADI MARTIS

De geschiedenis van Aruba tot 1816

Van zustereiland tot *imperium in imperio*

Onderzoek is 'trabou di preso' en heeft weinig status. Veel potentiële onderzoekers gaan daardoor verloren. Ze verplaatsen hun activiteiten naar podia waar ze wel in het middelpunt van de belangstelling staan.
Wij hebben al veertig jaar een eigen universiteit. Dat de eerst opgerichte afdeling de Faculteit der Rechtsgeleerdheid was, is gezien de politieke geschiedenis misschien logisch. Maar het meeste echte onderzoek dat op de Universiteit van Aruba verricht wordt, is nog steeds juridisch onderzoek of rechtsgeschiedenis. En dat onderzoek wordt vrijwel uitsluitend door passanten gedaan. Er zou meer (en beter) onderzoek verricht moeten worden op historisch, cultureel en sociaal gebied."

Is digitalisering van het archiefmateriaal essentieel?

"Een groot probleem is natuurlijk de beschikbaarheid en toegankelijkheid van bronnen en literatuur. De beschikbare bronnen moeten beter ontsloten worden. De Nationale Bibliotheek en het Archief beschikken over een aardige collectie, het personeel is zeer behulpzaam maar beide instellingen missen node een goed toegankelijke online catalogus. Er moet een digitale collectie van historische bronnen worden aangelegd. De meeste overige overheidsinstellingen zijn zeer publieksonvriendelijk. Dit laatste is mijn ervaring. Soms had ik het gevoel dat mij informatie met allerlei smoesjes geweigerd werd terwijl als een Europese Nederlander voor de balie zou staan, hij/zij waarschijnlijk wel geholpen zou worden."

Hoe kan het geschiedenisonderwijs anders ingericht worden?

"Er zijn veel obstakels! Begin met een serie 'Bronnen voor de geschiedenis van Aruba'. Neem daarin op de belangrijkste historische documenten, wet- en regelgeving en dergelijke, met transcripties en annotaties. Zelf heb ik een collectie boeken, foto's, scans et cetera die ik graag gratis zou schenken mits ik de garantie krijg dat men de gegevens toegankelijk maakt voor het publiek. Schrijf leesboeken voor het basisonderwijs; kleine historisch verantwoorde boekjes. Publiceer een serie historische boeken over de Caribische en Amerikaanse context.
Maak een serie monografieën over onze kunstenaars: de belangrijkste literaire auteurs, beeldend kunstenaars, musici et cetera. Daarnaast een serie biografieën van historische politici. Geen hagiografieën zoals de paar bestaande publicaties."

Waarom juist nu belangstelling om de geschiedenis te herschrijven?

"Nederland zat met Portugal in de slavernijgeschiedenis in de voorhoede en wat betreft herschrijving van de koloniale geschiedenis behoort Nederland nu tot de achterhoede. De ABC-eilanders kennen hun geschiedenis slecht. Curaçao heeft meer, en betere, eigen publicaties dan Aruba en een vrij goed functionerend Nationaal Archief, dat onder andere regelmatig publicaties verzorgt als de serie Lanternu en dat lezingen organiseert. Op Bonaire is Boy Antoin al jaren goed bezig. Op Aruba zou het beter kunnen. Van de meer populaire publicisten op Aruba is Evert Bongers niet slecht, maar hij gebruikt vrijwel uitsluitend secundaire literatuur en orale geschiedenis. Dufy Kock doet zijn best maar is weinig kritisch en fantaseert te veel. De beste publicaties na Hartog zijn van Luc Alofs. Chando Pietersz is druk bezig met zijn comeback."

Hoe gaat men om met ons cultureel erfgoed?

"Het is een schande hoe men omgaat met ons cultureel erfgoed. Een paar voorbeelden: het Archeologisch Museum Aruba, tot voor kort een van de beste archeologische instellingen in het Caribisch gebied, is al twee jaar gesloten; het Historisch Museum in Fort Zoutman heeft de vaste opstelling ingeruild voor tijdelijke tentoonstellingen die weinig voorstellen en organiseert wekelijks 'folkloristische' presentaties voor toeristen. San Nicolas wordt gebrand als Sunrise City – ik zou zeggen toe maar, waarom niet Chocolate City – terwijl al jaren Pabou di brug meer Engels en Spaans gesproken wordt dan in San Nicolas. Waarom krijgen de instellingen Pariba di brug Engelse namen? Het eiland is eerst gedecoreerd met klinkers, nu zijn ze bezig de horizon te vervuilen met murals van wereldberoemde kunstenaars die ik als kunsthistoricus niet ken. Is de volgende fase laga nos pinta cielo?"

Welk beeld ontstaat nu van Aruba met 'De geschiedenis tot 1816'?

"Dat beeld laat ik over aan de lezers van het boek. Niemand hoeft het met mijn interpretatie van de geschiedenis van Aruba eens te zijn. Ik hoop alleen dat zij die het niet eens zijn met mijn visie niet vrijblijvend emotioneel zullen reageren, maar net zoals ik hun eigen verhaal – goed onderbouwd – zullen vertellen. Als mijn onderzoek lezers prikkelt tot verder onderzoek heb ik een belangrijk doel bereikt.
Tot slot een losse opmerking. Ik heb gestreefd naar zeer precies woordgebruik. Zo schrijf ik niet over de prehistorie maar over de prekoloniale geschiedenis. Het woord slaaf heb ik niet vervangen door het lelijke anglicisme 'tot slaafgemaakte'. Semantische cosmetica lost geen problemen op. Sinds eind jaren vijftig ben ik op zeer veel manieren geclassificeerd, van gastarbeider tot koppelteken-Nederlander, ondertussen is de behandeling van vreemdelingen steeds beroerder geworden."

Bijlage 3.2 | Drie oude Papiamentu teksten

A. Fragment van een liefdesbrief uit 1775